

A. Straus-Pickard

Onderwijskundige, manager Leerhuis,
Maartenskliniek, onderwijskundige project RIO,
Federatie Medisch Specialisten

M.H.H. Bolk

MB Onderwijskundig Ontwerp & Advies,
deelprojectleider en onderwijskundige project RIO,
Federatie Medisch Specialisten

LEERDOELEN

Na het bestuderen van dit artikel weet u waarom medische vervolgoopleidingen worden herzien. U kent de begrippen individualisering opleiding, EPA, bekwaam verklaren, en supervisieniveau. U hebt inzicht in de samenhang tussen EPA's en competenties en bent zich bewust van de mogelijkheden om met EPA's en een bekwaamverklaring de opleiding te individualiseren. U kunt in de praktijk de eerste stappen zetten in het EPA-gericht opleiden en weet hoe de herziening van het opleidingsplan anesthesiologie op hoofdlijnen eruit gaat zien.

TREFWOORDEN

Medische vervolgoopleidingen, individualisering, Entrustable Professional Activities, EPA's, bekwaam verklaren, bekwaamverklaring, supervisieniveaus.

SAMENVATTING

Ten behoeve van de individualisering van de (duur van de) opleiding worden medische vervolgoopleidingen herzien van 'time-based' naar 'activity-based': niet een vaste tijd is bepalend voor de lengte van de opleiding, maar de snelheid waarmee een aios de benodigde beroepsactiviteiten en competenties verwerft. Ervaren opleiders en aios hebben in het opleidingsplan de beroepsactiviteiten en benodigde competenties vertaald naar Entrustable Professional Activities (EPA's). EPA's zijn de dagelijkse beroepsactiviteiten van de specialist die de bouwblokken van de opleiding vormen. De EPA's en daarbij behorende bekwaamverklaringen helpen opleiders bij het vooraf en tussentijds vaststellen van wat een specialist in opleiding al kan en welke mate van supervisie nodig is. Door de opleiding zo op te delen in afzonderlijk te beoordelen eenheden, kunnen aios per EPA bekwaam verklaard worden. Als de aios bekwaamverklaringen heeft voor alle EPA's én alle opleidingsonderdelen heeft gehaald, mag hij zich specialist noemen. Ook voor de opleiding anesthesiologie zijn EPA's in ontwikkeling.

EPA'S ALS BOUWSTENEN VOOR EEN MAATWERKOPLEIDING TOT MEDISCH SPECIALIST

Wat betekent dit voor de anesthesiologie?

INDIVIDUALISERING OPLEIDING EN OPLEIDINGSDUUR

Aanleiding

De medische vervolgoopleidingen zijn voortdurend in beweging. De afgelopen jaren is steeds samen met de praktijk gewerkt aan verbetering van de opleidingen. Het project Modernisering Medische Vervolgoopleidingen (MMV) heeft het veld ondersteund bij de invoering van de CanMEDS-competenties. Daarna heeft het project Realisatie Individualisering Opleidingsduur (RIO) van de Federatie Medisch Specialisten een volgende stap gezet. Individualisering van de opleidingsduur maakt het namelijk mogelijk om in de praktijk daadwerkelijk

competentiegericht op te leiden. Niet een vooraf vastgestelde uniforme opleidingsduur staat centraal, maar relevante ervaring opgedaan voorafgaand aan de opleiding en het tempo waarin de aios zich de benodigde competenties eigen maakt.

In 2014 is de regelgeving aangepast, de 'vaste' opleidingsduur is losgelaten en de mogelijkheden voor erkennen van eerder en sneller verworven competenties zijn verruimd. Helaas kregen de medische vervolgoopleidingen tegelijkertijd te maken met een bezuinigingsopdracht, die op den duur moet leiden tot een structurele korting van 218 miljoen per jaar. Onderdeel hiervan is een gemiddelde korting van de opleidingsduur van 6,59 maanden voor alle medische vervolgoopleidingen samen. Veldpartijen zijn in

actie gekomen en hebben hierop met de minister het zogenaamde Opleidingsakkoord gesloten. Dit akkoord heeft als doel 'het realiseren van competentiegerichte opleidingen op maat, waarmee zonder kwaliteitsverlies tegemoetgekomen kan worden aan de gestelde bezuinigingseisen.' Het Individualiseringsproject is o.a. ingezet om dit doel en verdere modernisering samen met het veld te realiseren.

Essentie

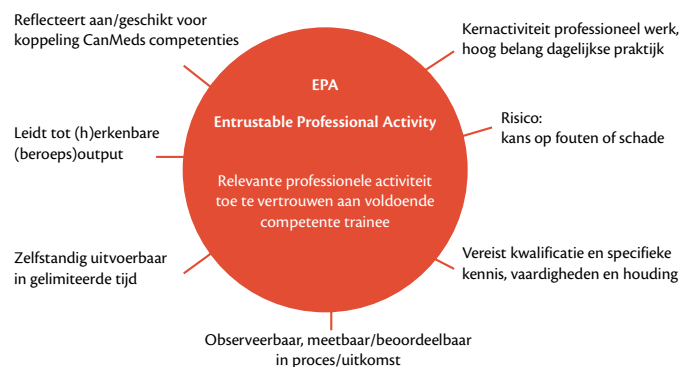
Kernpunt van de herziening is dat per aios bij aanvang en tijdens de opleiding de individuele inrichting van de opleiding vorm krijgt. Bij aanvang worden eerder verworven competenties (EVC's) getoetst (bijvoorbeeld op basis van eerdere werkzaamheden). Ook tijdens de opleiding wordt regelmatig de ontwikkeling en de ambitie van de aios besproken, waarmee de aios in overleg met de opleider een opleiding volgt die past bij het eigen kunnen en de eigen ambitie, uiteraard binnen de kaders van het landelijk opleidingsplan. Zo kan bepaald worden dat de aios (een deel van) de opleiding versneld kan afronden, omdat hij een steilere leercurve laat zien. Bij aios die niet op het verwachte niveau presteren kan een geïntensiveerd begeleidingstraject worden ingezet om hen alsnog op het te verwachte niveau te krijgen.

Om ervoor te zorgen dat maatwerk in de praktijk kan plaatsvinden, is vanaf 2015 hard gewerkt aan de landelijke opleidingsplannen. Deze moeten namelijk voldoende handvatten bieden om de aios een individueel traject te kunnen bieden. Dat betekent dat de opleiding is opgedeeld in afzonderlijk te toetsen en te beoordelen eenheden. Aan de hand van die eenheden kunnen opleiders voor de start van de opleiding vrijstelling verlenen of aios tussentijds bekwaam verklaren en laten versnellen.

Bij de revisie van opleidingsplannen naar toetsbare eenheden is aangesloten bij het concept van 'Entrustable Professional Activities (EPA's)' van prof.dr. Olle ten Cate. Na het CanMEDS-denken sluit het denken in beroepsactiviteiten als bouwstenen van de medische vervolgoopleidingen beter aan bij de dagelijkse beroepspraktijk. EPA's zijn, mits goed beschreven, onderdelen van het dagelijks werk en daarmee voor veel supervisors en aios gemakkelijk herkenbaar en toetsbaar. Het nieuwe opleidingsplan anesthesiologie zal straks ook EPA's bevatten. In dit artikel wordt het concept van EPA-gericht opleiden verder toegelicht.

EPA's

EPA's zijn gestructureerde beschrijvingen van afgebakende professionele activiteiten. Ten Cate⁴ geeft de volgende definitie van een EPA: 'EPA's zijn professionele taken of verantwoordelijkheden die stafleden toevertrou-

Figuur 1 Definities en kenmerken van EPA's.

wen aan een aios om met beperkte tot geen supervisie uit te voeren zodra de aios de benodigde competenties heeft verkregen.' Belangrijk daarbij is dat EPA's uitvoerbaar zijn binnen een bepaald tijdsbestek, dat de uitvoering meetbaar en observerbaar is en dat het een activiteit is die zich ervoor leent om aan de aios toe te vertrouwen (figuur 1). Voorbeelden van EPA's zijn Preoperatieve screening en Opvang van een multitraumapatiënt.

Wat staat er in een EPA-beschrijving?

In de EPA-beschrijving staat de activiteit beschreven, welke kennis, vaardigheden en attitude voor deze activiteit van belang zijn, hoe de activiteit geleerd kan worden en hoe aangetoond moet worden dat de activiteit kan worden toevertrouwd (figuur 2). Tabel 1 geeft een uitwerking van een concept-EPA zoals de projectgroep van de NVA die heeft opgesteld.

Wat is het verschil en de samenhang tussen EPA's en competenties?

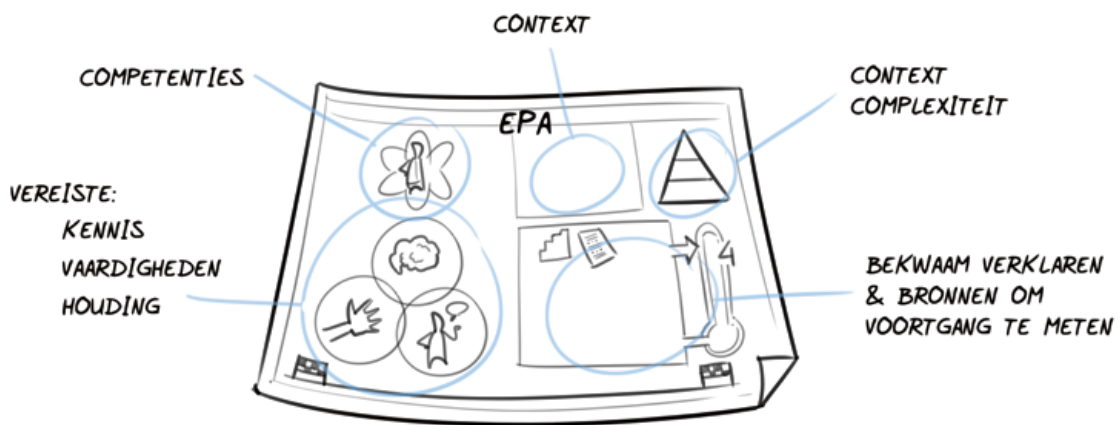
EPA's zijn afgebakende beroepsactiviteiten (kernactiviteiten) terwijl competenties de 'capaciteiten en kwaliteiten' van mensen beschrijven. EPA's bevatten meerdere (proces- of handelings-) stappen en hebben een binnen een beroep te duiden niveau van complexiteit. Competenties zijn nodig om een bepaalde beroepsrol goed te kunnen uitvoeren. Wanneer je EPA's met competenties combineert (tabel 2) krijg je antwoord op de vraag: Over welke competenties moet een aios beschikken voordat een supervisor besluit een kritische activiteit aan de aios toe te vertrouwen zonder deze daarbij te superviseren?⁴

Wanneer is iemand bekwaam?

De leden van het opleidingsteam en de opleider zullen op basis van de in de EPA genoemde toetsinstrumenten en de vastgestelde criteria de aios bekwaam verklaren. De groei

titel EPA	preoperatieve screening
gedetailleerde beschrijving	preoperatieve screening en het opstellen van een anesthesieplan op maat, zowel op de preoperatieve screening poli als op de afdeling
CanMEDS-competenties die het meest van toepassing zijn voor de EPA	Medisch handelen, Communicatie, Samenwerking en Leiderschap
beschrijving kennis, vaardigheden en attitude voor de EPA: een selectie	o.a. kennis van chirurgische procedures, kennis van comorbiditeiten, samenwerken met en sturing geven aan collega's op de preoperatieve polikliniek
leermiddelen om de EPA onder de knie te krijgen: een selectie	Onder andere: <ul style="list-style-type: none"> • leren op de werkplek • simulatieonderwijs • discipline overstijgende communicatietrainingen • case based discussion
toolbox voor onderbouwing bekwaamverklaring	Onder andere: <ul style="list-style-type: none"> • KPB preoperatieve screening • videobeoordeling en feedback • 360 graden feedback • preoperatieve case-based discussion
criteria om de EPA op niveau 4 af te ronden	Onder andere: <ul style="list-style-type: none"> • voltooien van een stage op de preoperatieve polikliniek • ECG-cursus behaald • (ten minste) vijf KPB's preoperatieve screening in het portfolio, uitgevoerd op verschillende dagen, door verschillende beoordelaars, met verschillende patiëntengroepen • verslagen van (ten minste) twee case-based discussies over preoperatieve screening in het portfolio, uitgevoerd op verschillende dagen, door verschillende beoordelaars • EPA (positief) beoordeeld door (minimaal) drie verschillende beoordelaars

Tabel 1 Uitwerking van een concept-EPA (NVA)

Figuur 2 Onderdelen van een EPA-beschrijving.

	Medisch handelen	Communicatie	Samenwerken	Kennis en wetenschap	Organisatie	Maatschappelijk handelen	Professionaliteit
EPA 1	X	X			X		
EPA 2			X	X			
EPA 3	X		X				X
EPA 4	X	X			X		X
EPA 5				X		X	

Tabel 2 EPA-competentiematrix: samenhang tussen EPA's en competenties

tot een bekwaamverklaring volgt vier superviseniveaus tot het niveau waarop de aios zelfstandig een activiteit mag uitvoeren. Na de bekwaamverklaring kan de aios doorgroeien tot het superviseniveau waarop hij zelf supervisie mag geven (superviseniveau 5) (figuur 3a en b). De snelheid waarmee de aios voor EPA's bekwaam kan worden verklaard staat niet vast; dit zal verschillen per aios,

niveau	toelichting
1. competentie en klinisch redeneren	dit verwijst naar kennis, vaardigheden en specifieke competenties die nodig zijn om een EPA uit te voeren
2. nauwgezetheid en geloofwaardigheid	nauwgezetheid en geloofwaardigheid reflecteren een grondigheid en consistentie in activiteiten; anders gezegd: een aios doet wat hij zegt dat hij zal doen en laat een grondigheid zien die voorspelbaar is in verschillende gevallen
3. oprechtheid	oprechtheid impliceert dat de aios desgevraagd eerlijk vertelt wat hij heeft gezien, wat hij heeft gedaan en waarom; dit is inclusief toegeven wat hij niet heeft gedaan en had moeten doen
4. inzicht in eigen beperkingen en geneigd zijn hulp te vragen	cruciaal is inzicht in de eigen beperkingen en weten wanneer procedures te stoppen en tijdig hulp in te roepen; weten is de cognitieve component, maar dit spoort niet altijd met de bereidheid tot het inroepen van hulp; een goede balans tussen proactief gedrag en hulp inroepen wanneer nodig, is erg belangrijk.

Tabel 3 Vertrouwenscriteria als basis voor bekwaam verklaren

EPA's als bouwstenen voor nieuw opleidingsplan Anesthesiologie

In 2015 is vanuit de NVA de projectgroep Herziening opleidingseisen anesthesiologie van start gegaan. De projectgroep heeft als opdracht een nieuw toekomstproof opleidingsplan Anesthesiologie op te stellen. Vanuit het project RIO van de Federatie Medisch Specialisten heeft een onderwijskundige in dit traject geadviseerd. Inmiddels heeft de projectgroep concept-EPA's opgesteld als belangrijke bouwstenen van het nieuwe opleidingsplan. Een aantal van deze concept-EPA's is in alle opleidingsklinieken getest tijdens een pilot die liep van januari tot juli in 2016. Op dit moment wordt het opleidingsplan verder uitgewerkt, waarbij de EPA's verder worden vormgegeven en in het nieuwe opleidingsplan worden opgenomen.

per instelling en zelfs samenhangen met de aangeboden exposure tijdens de opleiding. Als de aios bekwaamverklaringen heeft voor alle EPA's én alle opleidingsonderdelen heeft gehaald, mag hij zich specialist noemen. Bij bekwaamverklaringen zijn naast resultaten op feedbackinstrumenten diverse factoren, zoals aioskenmerken, supervisorkenmerken etc., van invloed. Dit speelt mee in de beoordeling, die soms slechts berust op intuïtie of beperkte informatie. Dit hoeft niet verkeerd te zijn, als ze worden gecombineerd met vertrouwen gebaseerd op eerdere prestaties. In het EPA-concept zijn woorden aan deze intuïtie gegeven in de vorm van 'vertrouwenscriteria' (tabel 3). Vertrouwenscriteria staan mede aan de basis van het bekwaam verklaren. Een voorbeeld hiervan is dat het belangrijk is dat de aios zijn eigen niveau goed kan inschatten, zijn grenzen goed kent en tijdig hulp zal inroepen. Als een aios niet voldoet aan deze vertrouwenscriteria wordt een EPA niet op niveau 4 afgerond en ontvangt de aios geen bekwaamverklaring.

Bekwaam verklaren in de praktijk

De aios is de spil voor het verzamelen van bewijslast voor het bekwaam verklaren (figuur 4). Alle leden uit het opleidingsteam zijn betrokken bij het toetsen en beoordelen van de aios op de onderdelen van de EPA met de toetsinstrumenten uit de toolbox. Zodra de aios voldoende bewijslast heeft om bekwaam verklaard te worden, geeft hij dit aan bij de opleider en/of bij het opleidingsteam. Afhankelijk van de gemaakte afspraken zal ofwel de opleider ofwel het opleidingsteam als geheel op basis van

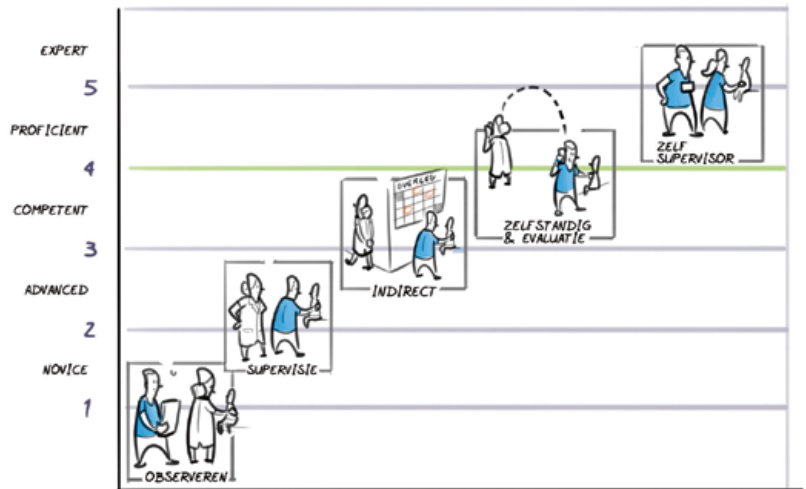
niveau	toelichting
1. de aios observeert (voert niet zelf uit)	geen toestemming tot handelen door de aios, wel om aanwezig te zijn en te observeren
2. de aios voert een activiteit uit onder directe, proactieve supervisie	de supervisor is aanwezig in dezelfde ruimte
3. de aios voert een activiteit uit onder indirecte, reactieve supervisie (supervisor is wel snel oproepbaar)	de supervisor is niet in dezelfde ruimte, maar wel snel beschikbaar indien nodig; supervisor en aios maken afspraken over de mate van zelfstandigheid en over de momenten waarop overleg moet plaatsvinden
4. de aios voert een activiteit zelfstandig uit	de supervisie is op afstand, het verloop wordt op een later moment geëvalueerd
5. de aios geeft zelf supervisie aan minder ervaren aios	de aios heeft hier zelf de rol van supervisor bij minder ervaren collega's

Figuur 3a Vijf superviseniveaus.

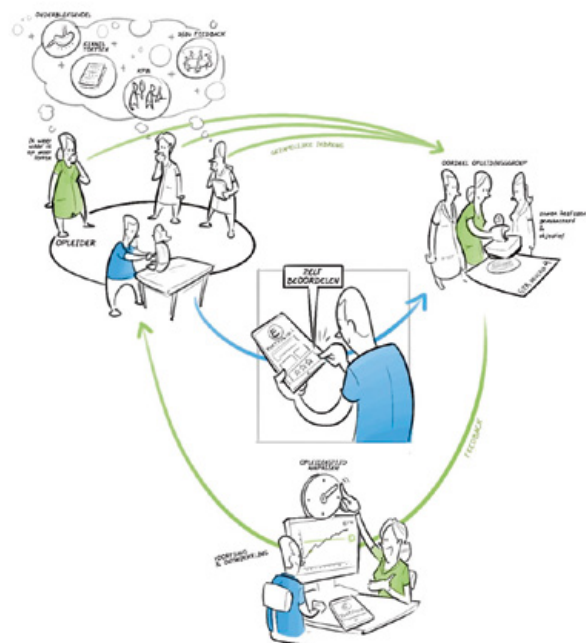
de bewijslast, gecombineerd met eigen observatie en intuïtie wel of geen bekwaamverklaring afgeven.

MEER LEZEN EN AAN DE SLAG

Dit artikel gaf in een notendop de laatste ontwikkelingen in het ontwerp van de medische vervolgoopleidingen. Samen met en voor het veld heeft project RIO een schat aan informatie verzameld, handreikingen ontwikkeld, tekeningen gemaakt en filmpjes vervaardigd. Op www.medischevervolgoopleidingen.nl is al dit materiaal te vinden, met daarnaast praktijkervaringen en tips van opleiders, supervisors en aios die bezig zijn met EPA's en individualisering.

Figuur 3b Vijf superviseniveaus.

Figuur 4 Aios in de lead bij bekwaam verklaren.

REFERENTIES

1. Federatie Medisch Specialisten, Project RIO. Handreiking Opleidingsplan gebaseerd op EPA's. Utrecht: 2015.
2. Federatie Medisch Specialisten, Project RIO. Handreiking Volgen, beoordelen en verantwoord bekwaam verklaren. Utrecht: 2015.
3. Nederlandse Vereniging voor Anesthesiologie. Concept EPA-beschrijvingen pilot-test. Utrecht: 2016.
4. Ten Cate e.a. AMEE Guidelines for Competency-based Workplace Curriculum Development based on Entrustable Professional Activities – a Matrix Mapping Approach Medical Teacher. 2015.
5. www.specialistenopleidingopmaat.nl.

Het project Realisatie Individualisering Opleidingsduur (RIO) is gesubsidieerd door VWS. Verder geen financiële banden, geen belangenverstrengeling.